

Hamvas Béla levelei Szabó Irmához

Kedves Irma, – néhány héttel ezelőtt még nehezebben tudtam volna válaszolni, mert a felgyült és kellő időben nem eltávolított keserűség és türelmetlenség és elégedetlenség életpontomat komolyan fenyegette. Mint rendszeren, most is, mihelyt a veszélyt észrevettem és a pozitív erőket felébresztettem, a segítséget megkaptam. Most ismét nyugodt vagyok, és a magam dolgában biztos. Ennek az új egyensúlynak megteremtésében nagy része volt annak, hogy Szabó Lajos barátom gondolataiban el tudtam mélyülni, s így e nyugalmat a barátság ajándékának tekintem, nagyrészt. A barátság mellett való hűségem jele, hogy azonnal írok, és megkísérlem a baráti segítséget kiterjeszteni.

Levelének konkrét adatai számomra kevésbé fontosak, egyedül az, hogy lakást változtatott és kedvezőbb körülmények közé került. Ennek igazán örülni tudok, már csak azért is, mert leveléből örömet érzem. A tanácstalanság, elveszettség, ingadozó hit és a többi aktuális negatívum nem lep meg. Mindenkinél tapasztalom ezt, kivéve azoknál, akik már egészen érettek. Egyetlen gyógyszert ismerek. A legközönségesebbet, amit ismer és amiről nem kell beszélnem. Az ember önkéntelenül részvételt nézi életének látszólag értelmetlen lemorzsolódását és az idő üres múlását. Sajnálja ostobán elrontott napjait, összetiport és bemocskolt óráit és perceit, és időnként megrendülten nézi: mi lett abból a jól elgondolt életervből, amelyet szétmarcangolva, rongyokban lát. De csak azt mondom: ismerem azokat, akik e katasztrófából életüket meg akarták és meg akarják menteni. Akik nem tudták és tudják a letiportatást elviselni, és közelednek, hogy úgy mondjam, az Idő Szelleméhez, szolgálataikat felajánlják s életüknek legalább egy részét így próbálják megmenteni (maguknak megtartani?). Nem kell különösebben magyaráznom, hogy az nyert, aki kompromisszumot nem kötött, nem köt és nem is fog kötni. Összetapossák? Nem boldogság. De ez az összetörés mérhetetlenül több, mint az a kétes nyereség, hogy életének töredékét megkapja – olyan áron, ami eszeveszett ráfizetés. Néhány szerencsétlen (és tehetséges) barátom esetén látom a kompromisszum demoralizáló hatását. A magamén csak azt látom, hogy öregszem, az időm fogy, erőm csökken – hagyom, hogy napjaim elcsorogjanak, tudatosan, most már nem is szomorúan, nem is egykedvűen, hanem az áldozat szellemétől áthatva, meg nem rendíthetően, a bestiális és sötét hatalmak erejének engedem, hogy időmet elvegyék, mert csak így tudom megmenteni életemet. Még egy-két hónappal ezelőtt csaknem kétségbeesetten küzdöttem az írásért. Igen, írni akartam, napjaim megmentett félórái, heteim másfél napjai alatt. Szerencsére nem sikerült. Amit csináltam, ügyetlen volt és erőtlen. Abba hagytam. Belátásból, önként és szintén áldozatból. Amit azóta szellemvilágomon tapasztaltam, megerősített. Most már tudom, hogy igazam van. Produktivitásom magasabb síkra helyeződött át. Morális és spirituális erők ma-gasabb művet dolgoznak. Próbálnék ennek az életrendi változásnak híveket szerezni, főképpen barátaim között. De nem is tudja, milyen rettegés fogja el őket, ha arról van szó, hogy akár egy napról is le kelljen mondaniok. Nem tudják; nem tudják, hogy mert nem mondanak le, az egész élet el fogják veszíteni. És nem lassan-lassan, hétről-hétre veszítik el. Nem. Elvesztették abban a pillanatban, amikor hitetlenségükben önmagukat megmenteni vélték és tulajdonképpen önmagukat elárulták.

Keveset olvasok, mert nincs könyvem. Amelyekre szükségem lenne, nem kapom meg. Tavaly télen sokat olvastam hébert és szanszkritot, a Kathaka upanishadot lefordítottam, de a hozzávaló igen alapvető bevezetés már nem készült el. Most Rilkével, kínaiakkal, Kierkegaard-ral, hindukkal és Szabó Lajossal foglalkozom. Munkám itt sok és felelős és nehéz. Feladatomban érzem, hogy az emberekkel a valóság távlatát vegyem fel. Ez a

többségben kedvezően hat. A sötétek félnek tőlem és bizalmatlanok (mert sötétségük általam fenyegetve van). Sajnos ezzel nem törődhetek és emberi vol-tukra mindaddig appellálni fogok, amíg megindulnak (vagy végképp elzárkóznak). Gyakorlatban alkalmazom azt, hogy senkivel semmi kétest, semmi gyanúsat, semmi tilosat. Nyíltan, egyenesen, világosan, egyszerűen, humorral, közvetlenül, őt magát szólítom meg és nem félek a gonosztól.

Ezt tudom magamról írni. Ha ír, arra kérem, jegyezze fel, milyen kézirataimat őriz. Mostanában látom, hogy írásaimat szerteszét szórtam, és nem tudom hol vannak. A másik: levelében Gyurkáról tesz említést. Régebben nem beszélt róla, nem ismerem. Édesanyja remélem jól van, és betegségétől nem szenved annyit, mint régebben.

Tervem, hogy szabadságomból néhány napot Pesten töltök, és akkor szeretném fölkeresni. Üdvözli barátja

Béla

Tiszapalkonya, 1954. X. 28.

Kedves Irma, – az utóbbi időben Pesten arrafelé járva gyakran gondolok arra, hogy fölkeresem, de mindig olyan időben, amikor biztosan tudom, nincs odahaza. Nem mintha attól tartanék, hogy kapcsolatunk meglazul. Azt hiszem, a szellemi anyagcsere közöttünk állandóan tart. Régi gondolatom, amit Keleten mondanak, hogy a barlangba zárt ember szellemi tevékenysége is az egész földre kihat. Nem is lehetünk elzárva és nem is maradhatunk egyedül.

Legutóbbi levele abból indul ki, hogy problémái merőben szubjektívek. Pedig mindabban, amit mond, mindnyájan szenvedünk, csak különböző fokban. Az én problémám ez: hogyan viselkedjek ebben a helyzetemben, amikor képességeimhez egyáltalán nem illő, merőben kenyérkereseti munkával olyan éveket vagyok kénytelen eltölteni, amelyeket jelentékeny szellemi produkálásra tudnék fordítani? – Válaszom pedig ez: a szellemi produkcióknál fontosabb a személyes élet megérlelése a reális időben és az adott történetben, morális, vallásos és metafizikai szempontból. Vajon időmet fel tudom-e használni morális és vallásos érlelésre? Igen. Sőt. Sokkal inkább, mint az íróasztal mellett, sokkal inkább, mint magányos meditációkban. Tehát? Tehát a sors által nyújtott feltételek ellen nem szabad fellázadnom, mert akkor hibát követek el. Ha elfogadom, nem leszek ugyan boldog, de az másodrendű. Számomra ez a föld úgysem lehet a boldogság helye. Önmagamot odáig szeretném érlelni, hogy életem végén olyan legyek, mint a cukor legmagasabb fokát elért szőlő. Mert a túlvilágon a szőlőből bor lesz, és nagyon szeretném, ha jó bor lenne. Jelen embertelen és antikrisztusi világot sem tartom értelmetlennek. Csak annak lenne joga ezt a kort elvetni, aki felidézésében nem részes. Nos? El tudja magáról mondani? Én nem. Tehát viselnem kell, és úgy kell élnem, hogy ha valami más rossz jön, abban ártatlanabb legyek.

Helyzetem itt most elég nehéz. Régebbi állásomból kiracionalizáltak, és most sokkal kevesebbet keresek, munkám is több, pozícióm is alacsonyabb. Nem elégedetlenség, csupán a tény megállapítása. Szeretnék Pestre menni. Ha kapnék ott olyan 1000 ft. körüli fizetést valahol, elmennék.

Rainprecht nevét régebből ismerem, elég nevezetesség volt, úgy emlékszem, klerikális, egyike azoknak, akik ezt az időt nyakunkra hozták, korlátoltságukkal.

Fiáról nem hallottam, de írása rokonszenves, és amit róla ír, biztató. Örülnék, ha levelezésbe kerülhetnék vele. Arácson lakik, és Arács nekem gyermekkorom óta kedves helyem. Amit problémáiról ír, az komoly, és biztosan tudok neki lényegeset mondani. Írjon neki, hogy levelével keressen fel, és örömmel fogok neki válaszolni.

Édesanyjáról csak annyit, hogy élete végén ne álljon vele szemben. Ő is olyan, mint a többi asszony a bűnbeesés átka alatt: elveszett abban, hogy a világ testiségéről gondoskodjék, és elfelejtette, hogy ősképe Sophia, a világ szellemánya. Ezt a nők nem szokták érteni, és én csak egy nőt ismerek, aki eszerint él. Édesanyjának ilyesmiről sejtelve sem lehet, csak szelleme tudja, hogy élete töredék maradt, és szenved. Imádkozni kell érte és szeretni kell őt, mert a roncs-élet jóvátehetetlensége fölött érzett szenvedés nagyon nehéz. Vezekel, és azt hiszem, ezt a vezeklést a túlvilágon elfogadják.

Ha legközelebb ír, tudassa velem, hogy milyen tájban szokott otthon lenni, este? Szombaton? Talán időmet be tudom osztani és elmegyek.

Viszontlátásig üdvözlí

Béla

Tiszapalkonya, 1955. IV. 23.

Kedves Irma, – Lelléről küldött levele után szabadságra mentem, aztán az itt felhalmozódott munka fárasztott. Szentendrén voltam, ahol tavaly kis kertecskét szereztünk, és ott dolgozgattam, közben élveztem a szőlőt, a szilvát és az őszibarackot. Napkeltekor már kint voltam és ültettem és locsoltam az epret és készítettem a földet a málna számára. Itt most, ha van elég koncentrációm, gondolataimat szedem össze, amelyek már tíz évesek, és lemérem életem súlyát.

Leveléből az derül ki, hogy helyzetét felületesen ítélt meg. Mindig zavarban voltam, amikor nő szellemi útját láttam, valakit, aki az ellenkező oldalról közeledik a mélypont, az isteni-szellemi közép felé, a hím-nő egység felé. Mintha teljesen más nyelvet beszél-nénk, mert a szavakat másképpen értelmezzük. A nő halhatatlanságideálja más. Arra, amit mond, ráismerek, és csodálkozom. Világról való lemondás, elszigetelődés, magány, barátok botránkozása, mindez oly érzéssel telítve, amelyet csak kívülről ismerek. Amit monda-ni tudok ebben a percben, az teljesen elvi jellegű. Talán hasznát tudja venni. Életünk sohasem volt érthető vallásos fogalmakkal. Ez az utóbbi időben, amióta az európai ember nehézségei felhalmozódtak, különösen kitűnt. Ezért próbáltam meg a Scientia Sacrá-ban a vallásos sík helyett a magasabbat, az örök és abszolút emberit, a hagyományt legalább részletekben feltárni. Ez még csak a munka kezdete volt, egész nemzedékeknek kellene dolgozni azon, hogy az értelem erre a síkra emelkedjék. Életnehézségeink megoldása a vallással megoldhatatlan – viszont nem lehet nagyobb hibát elkövetni, mint a vallást megtagadni. A

végső szó a szentkönyveké (Vedanta, Tao, Tóra, Evangélium) és nem a papságé. Viszont nem lehet nagyobb hibát elkövetni, mint a papság ellen fellázadni. Persze, beszélgetni erről jobb lenne. Két-három tapogatózó kérdés után sejteném, hol van az a pont, ahol stagnál. Mert fejlődésvonala világos, csak részletakadály van, és azt kell feloldanom. Könnyen lehet, hogy ez a stagnálási pont a rémület a semmitől. Az utóbbi időben erről sokat beszéltek, és úgy látom, hogy a nők ezt a Semmit nehezen asszimilálják. Érthető is, mert a női lény alaptermészete minden űrt betölteni, befogni, beszőni, benépesíteni, nem viseli el az üres teret, a világot gazdagítja és feldíszíti. Persze lehet, hogy nincs így. Az is lehet, hogy nem stagnál, csak szédület fogta el egy úton, amely annyira ismeretlen. Mindezekre a vallás nem tud válaszolni, sőt a vallás ezt a megismerést nem is látja szívesen. Megelégszik a „menyországgal„ – pedig mi már tudjuk, hogy az üdv nekünk kevés. Amit mi akarunk, az nem is a megszabadulás, hanem hogy vállaljunk akár tízezer inkarnációt is azért, hogy Isten országáért dolgozzunk és az aranykort megvalósítsuk és minden lelket megváltunk.

Miért érzi magát a társadalomban, életében, barátaival szemben hátrányban, miért „védekeznek„, – miért nem mosolyog rajtuk, amikor olyan fölényben van fölöttük? Mert többségben vannak? Mert földileg erősebbek? Mert ez itt a szokás?

Igen, mindezekről jó lenne beszélni. Pillanatnyilag nem tudok ígéretet tenni arra, hogy hamarosan fölkeresem. De maradjunk levelezésben, és lehet, hogy né-hány hét múlva, ha Pesten leszek, meg tudom látogatni. Levél? Telefon? Szemtől szemben kell ülni. Viszontlátásig üdvözli

Béla

Tiszapalkonya, 961. okt. 12.

A pacákért elnézését kérem, úgy látszik tintám rossz.

Kedves Irma, – levelét olvasva sokat tűnődtem azon, ami már évek óta foglalkoztat, azon, hogy mennyire az életerők hullámmása uralkodik felettünk, milyen hatalma van rajtuk kedélynek és közérzetnek, és végeredményben itt mindnyájan az élettől sajátosságosan részeg állapotban vagyunk, és még a szentség egyes mozzanatait sem tudjuk másként elviselni, mint mámort. Európában senkit sem találtam, aki ettől megszabadult volna, legfeljebb egyfajta józanságot dolgozott ki, amelyből viszont az élet igazsága elveszett. Keresztes János, Teréz, Assisi, Eckehart és a többiek nem kivételek. Legkevésbé Pál, aki tudta ezt, és magát Krisztus bolondjának nevezte. A napokban olvastam egy kitűnő német katolikustól, hogy hit nélkül lehet élni, Isten nélkül nem, és azt fűztem hozzá, hogy az életrészegségnek ezt az állapotát nem Isten idézi bennünk, hanem a kétségbeesés, hogy olyan messze vagyunk tőle. Most, hogy életerőim fogynak és életkörömön belül zavarok keletkeznek, különös módon tapasztalom magamon a megkönnyebbülést, hogy a mámor levetése felé útban vagyok, és a szorongást, hogy ez az élet tényleg megszűnik – és a kettő, a szorongás és a megkönnyebbülés csaknem óránként változik, és az ember ezt úgy hívja, hogy jó órája van vagy rossz, jó napja vagy rossz. Mindent életünkre vonatkoztatunk. Csak egészen kevés ember élt a földön, aki nem így csinálta. Mindent élvezni akarunk, még a bűnt is, a betegséget is, a halált is, és amit a legkevésbé lehet, a szentséget is. És higgye el, a legkisebb dolgokban mondunk csődöt,

abban, hogy valaki lábunkra lép, vagy abban, hogy valakinek öt krajcárral nagyobb fizetése van. Attól nem félek, hogy abban, amit mondtam, nem találja meg a választ levelére. Mindenesetre jobb lenne beszélgetni. Most, karácsony és újév táján ez nagyon bizonytalan. Talán januárban. Boldog Karácsonyt és Újévet! Szeretettel üdvözi

Béla

Tiszapalkonya, 961. XII. 21.

Kedves Irma, – az elhagyatottság gondolatával nagyon régen küzdök. Alig van kétségtelenebb tény, mint az, hogy el vagyunk hagyatva, és mélyebb igazság, mint a sóhaj a keresztfán, miért hagytál el engem? Anyám halála előtt való napon, mikor már tudtam, hogy meg fog halni, a fájdalom és a kétségbeesés elragadott. Elhagyatva lenni az igazságtól, túrni az ártatlanok szenvedését, a gézengúzok diadalmaskodását, túrni a megtiprást, megalázást, látni, hogy gazfickók nyugodtan követhetik el véres csínyjeiket, nem esik bántódásuk, és így tovább. Miért nem avatkozik Isten a világ dolgaiba és miért nem érvényesíti igazságát? El vagyunk hagyatva. És akkor erre az eredményre jutottam: Isten tudja mit tesz vagy nem tudja, nem tudom, de én most és ebben a pillanatban elhatározom, ha Isten el is hagy engem és a világot, én nem fogom elhagyni őt. Elhagytál, jó, az én hűségem a Tied, és amíg ép elmém lesz, a Tied fog maradni. Ettől a perctől kezdve nem törődtem többé azzal, hogy Isten elhagyott vagy sem, csak azzal, hogy én ne tágítsak eredeti elhatározásom mellől, nem hagyom el.

Sokkal később, mostanában álmodtam egyszer, hogy Isten közelébe kerültem és úgy éreztem, nem nekem van szükségem rá, hanem neki van szüksége rám. Az álom megrettentett. Régebben is, ha kértem valamit Tőle imámban, szégyelltem magam, mintha kunyerálás lenne. Azóta lelkiismeret-furdalásom van. Mintha nem is lenne szabad kérni. Pedig nem tudok meglenni kérés nélkül. Biztosan hallott Simone Weilről. Ez a francia lány azt mondja, hogy amikor Isten megteremtette a világot, azonnal el is hagyta. Elhagyatottság. Mostanában olvastam Heidegger (egyik legkomolyabb német gondolkozó) könyvét, amelynek tanulsága: el vagyunk hagyatva, és a legtöbb, amit tehetünk, ezt az elhagyatottságot tudomásul kell vennünk. Le kell mondanunk a fensőbb támogatásról. Mindent nekünk kell tenni. Milyen rokon ez azzal, gondoltam, amit én 58 januárjában jegyeztem fel: ha Te el is hagytál, én nem foglak elhagyni soha. Ebben a levélben nem kívánok semmiféle labirintusi témát felvetni, semmire sem reflektálni, nem konfessziókat tenni és nem tanítani. Fogadja tőlem olyan szívvel, mint ahogy nyújtottam.

Béla

Bokod, 1962. júl. 4.